

Posouzení záměru „Intenzifikace ČOV Mnichovice“ z hlediska hydrochemického ovlivnění evropsky významné lokality Dolní Sázava vzhledem k předmětům ochrany EVL (velevrub tupý a hořavka duhová)

Ing. Karel Douda, PhD. & Mgr. Ondřej Simon

**Posouzení záměru „Intenzifikace ČOV
Mnichovice“ z hlediska hydrochemického
ovlivnění evropsky významné lokality Dolní
Sázava (CZ0213068) vzhledem k předmětům
ochrany EVL (velevrub tupý a hořavka duhová)**

Ing. Karel Douda, PhD. & Mgr. Ondřej Simon

Adresa výzkumného pracoviště:

Výzkumný ústav vodohospodářský T.G. Masaryka,
veřejná výzkumná instituce
160 62 Praha 6, Podbabská 30

Ředitel:

Mgr. Mark Rieder

Zadavatel úkolu:

Mgr. Roman Tuček, IČ: 871 05 314

Zástupce zadavatele:

Mgr. Roman Tuček

Řešitel:

ing. Karel Douda & Mgr. Ondřej Simon

Obsah

ÚVOD	6
ÚDAJE O ZÁMĚRU	6
HODNOCENÍ JAKOSTI VODY	6
MOŽNÉ OVLIVNĚNÍ POPULACE VELEVRUBA TUPÉHO (UNIO CRASSUS) A HOŘAVKY HOŘKÉ (RHODEUS AMARUS) V DOLNÍ SÁZAVĚ.....	12
NÁVRH OPATŘENÍ PRO MINIMALIZACI VLIVŮ ZÁMĚRU NA PŘEDMĚTY OCHRANY EVL	13
LITERATURA.....	15
PŘÍLOHY	16
PŘÍLOHA 1 : FOTODOKUMENTACE ŘEKY SÁZAVY POD ÚSTÍM MNICHOVKY.....	17
PŘÍLOHA 2 ČASOVÁ ŘADA VÝVOJE DUSIČNANOVÉHO A AMONIAKÁLNÍHO DUSÍKU V EVL DOLNÍ SÁZAVA V PROFILU NESPEKY	18

Úvod

Na základě objednávky číslo 2012/00187 od zadavatele Mgr. Roman Tuček (IČ: 871 05 314) ze dne 18.1.2012 bylo zpracováno posouzení záměru „Intenzifikace ČOV Mnichovice“ z hlediska hydrochemického ovlivnění evropsky významné lokality Dolní Sázava (CZ0213068) vzhledem k předmětům ochrany EVL (velevrub tupý a hořavka duhová).

Posudek byl zpracován na základě materiálů předložených objednatelem, existujících dat o chemismu předmětných toků a výskytu druhů v EVL Dolní Sázava, terénního průzkumu a speciální série jednorázových rozborů jakosti vody provedených autory tohoto Posouzení v podélném profilu toku Mnichovky. Hodnocení bylo zaměřeno především na velevrubu tupého (*Unio crassus*), který má oproti hořavce (*Rhodeus amarus*) nižší toleranci ke znečištění vody.

Údaje o záměru

Charakter záměru

Projekt řeší intenzifikaci stávající čistírny odpadních vod Mnichovice, jejímž cílem je navýšení kapacity a zvýšení účinnosti čištění odpadních vod. Nová čistírna odpadních vod je navržena jako mechanicko-biologická se strojním odvodněním kalů na kapacitu 6 000 EO.

Tab. 1: Předpokládaná kvalita odtoku z intenzifikované ČOV Mnichovice:

6000 EO, $Q_{24}=9$ l/s

parametr	průměrná roční hodnota	limitní hodnota „p“ mg/l	max. hodnota „m“ mg/l
BSK ₅	10	18	25
CHSK	50	70	120
NL	12	20	30
N-NH ₄	8	-	15
N _c	20	-	30
P _c	2	-	4

(Zdroj: Intenzifikace ČOV Mnichovice a výstavba kanalizační sítě v územní části Myšlín, DSP B. Souhrnná technická zpráva, Metroprojekt Praha a.s. 2010)

Hodnocení jakosti vody

Současný stav jakosti vody v Sázavě a Mnichovce

Vzhledem k předmětu ochrany EVL Dolní Sázava byly jako modelové ukazatele použity anorganické formy dusíku, které charakterizují podmínky stanoviště velkých mlžů (Douda

2010) a mohou být zároveň toxické pro tuto skupinu vodních organismů (Augsburger et al 2003).

Pro hodnocení současného stavu jakosti vody byl použit stávající profil na řece Sázavě - Nespeky (ŘKM 30.7) a dále profil Hrušov na Mnichovce (ŘKM 1.5) (Český hydrometeorologický ústav). Dále byl proveden jednorázový odběr v podélném profilu toku Mnichovky pro zjištění dynamiky anorganických forem dusíku - poloha profilů speciálního jednorázového odběru provedeného zpracovatelem dne 16.1.2012 je uvedena na obr. 1.

Výsledky rozborů ukazují na značně odlišný průběh a absolutní hodnoty koncentrace jednotlivých forem dusíku mezi posuzovanými profily Mnichovky a Sázavy (obr.2). Zatímco hodnoty dusičnanového dusíku v Sázavě mají výrazný sezónní trend charakteristický pro povodí s převahou plošných zdrojů N-NO₃ ze zemědělských pozemků, průběh koncentrace N-NO₃ v Mnichovce naznačuje větší podíl bodových zdrojů znečištění. Vlivem nižší sezónní variability hodnot N-NO₃ ve vegetační sezóně neklesají hodnoty v Mnichovce pod 2,5 mg N-NO₃/l, což je uváděno jako maximální hodnota pro úspěšnou reprodukci velevrub tupého (Hochwald 1997, Douda 2010). Také u ostatních forem anorganického dusíku je vidět zvýšené zastoupení extrémních hodnot v toku Mnichovky, které přesahují limitní hodnoty pro přežívání velkých mlžů.

Výsledky analýzy podélného profilu toku Mnichovky z 16.1.2012 ukazují na poměrně dobrou samočisticí schopnost Mnichovky (obr. 3). I samočistí procesy však mohou při přetížení skokově ztratit svou funkci. Významný je také vliv vodní nádrže Hubáčovský rybník. Procesy v této nádrži mohou za příznivých podmínek prostředí přispívat k samočisticímu efektu (viz obr. 3a, e). Oproti tomu nádrž může za jiných podmínek prostředí produkovat i sekundární znečištění, které situaci níže na toku naopak zhorší. Výskyt extrémních hodnot N-NH₄ a N-NO₂ v profilu Hrušov ukazuje na přítomnost epizodických událostí, které naznačují, že ani samočisticí schopnost toku nemá vždy kapacitu eliminovat znečištění na hodnoty vhodné pro výskyt předmětu ochrany v EVL Dolní Sázava.

Z hlediska dlouhodobého vývoje koncentrace N-NO₃ a N-NH₄ v Sázavě (příloha 2) je patrný setrvalý stav koncentrace dusičnanového a snižující se trend koncentrace amoniakálního dusíku od 70.ých let 20. století.

Předpokládané ovlivnění kvality vody v řece Sázavě

Orientační zhodnocení vlivu intenzifikace ČOV Mnichovice na jakost vody v řece Sázavě bylo provedeno v práci „Dřevíkovský, J. 2011: ODŮVODNĚNÍ KONCEPTU ÚZEMNÍHO PLÁNU MĚSTA MNICHOVICE VYHODNOCENÍ VLIVŮ NÁVRHU ÚZEMNÍHO PLÁNU NA UDRŽITELNÝ ROZVOJ ÚZEMÍ A VYHODNOCENÍ VLIVŮ KONCEPTU ÚZEMNÍHO PLÁNU MĚSTA MNICHOVICE NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ“ (str. 50 – 51). Z uvedené práce vyplývá, že z hlediska průměrných hodnot kvality vypouštěných vod po intenzifikaci ČOV lze předpokládat s dostatečnou mírou bezpečnosti z bilančního hlediska zanedbatelný vliv na ovlivnění jakosti vody v Sázavě.

Z hlediska ovlivnění předmětu ochrany EVL mají však zásadní význam kromě dlouhodobé bilance přísunu znečištění především extrémní stavy působené epizodickými událostmi. Jedná se zejména o plánované odstávky ČOV při její rekonstrukci a zvýšená pravděpodobnost havárie po dobu rekonstrukce.

Uvádíme teoretický propočet balance pro ukazatele N-NH₄ (amoniakální dusík), platný za následujících předpokladů:

- řeka Sázava na svém minimálním průtoku (Q_{355} , 3,4 m³/s) a má průměrnou jakost vody (0.09 mg/l N-NH₄) (pro srovnatelnost použity stejné hodnoty jako v práci Dřevíkovský, 2011)
- dojde k vypouštění maximálního bezdeštného povoleného objemu vody a koncentrace znečištění dle platných dokumentů stavebního povolení – nakládání s vodami:

var. A – stávající ČOV

- maximální nepřekročitelná hodnota = 60 mg/l N-NH₄
- maximální bezdeštný objem vypouštěné vody = 11.0 l/s

var. B – ČOV po intenzifikaci

- maximální nepřekročitelná hodnota = 15 mg/l N-NH₄
- maximální bezdeštný objem vypouštěné vody = 66 l/s (zvláštní limit pro bezdeštné období nestanoven)

var. C – v průběhu přestavby

- maximální nepřekročitelná hodnota = 45 mg/l N-NH₄ (průměrná hodnota, maximální hodnota nestanovena)
- maximální bezdeštný objem vypouštěné vody = 66 l/s (zvláštní limit pro bezdeštné období nestanoven)

Tab. 2: Teoretické ovlivnění Sázavy N- NH₄ za výše uvedených předpokladů:

	Koncentrace Sázava	Průtok Sázava	Koncentrace ČOV	Max. bezdeštný odtok ČOV	Látkový odtok Sázava	Látkový odtok ČOV	Navýšení látkového odtoku	Teoretická výsledná koncentrace Sázava
	mg/l	l/s	mg/l	l/s	g/s	g/s	%	mg/l
A	0.09	3400	60	11	0.306	0.66	216	0.28
B	0.09	3400	15	66	0.306	0.99	324	0.37
C	0.09	3400	45	66	0.306	2.97	971	0.95

Látkový odtok [g/s] = koncentrace [mg/l] x průtok [l/s] / 1000

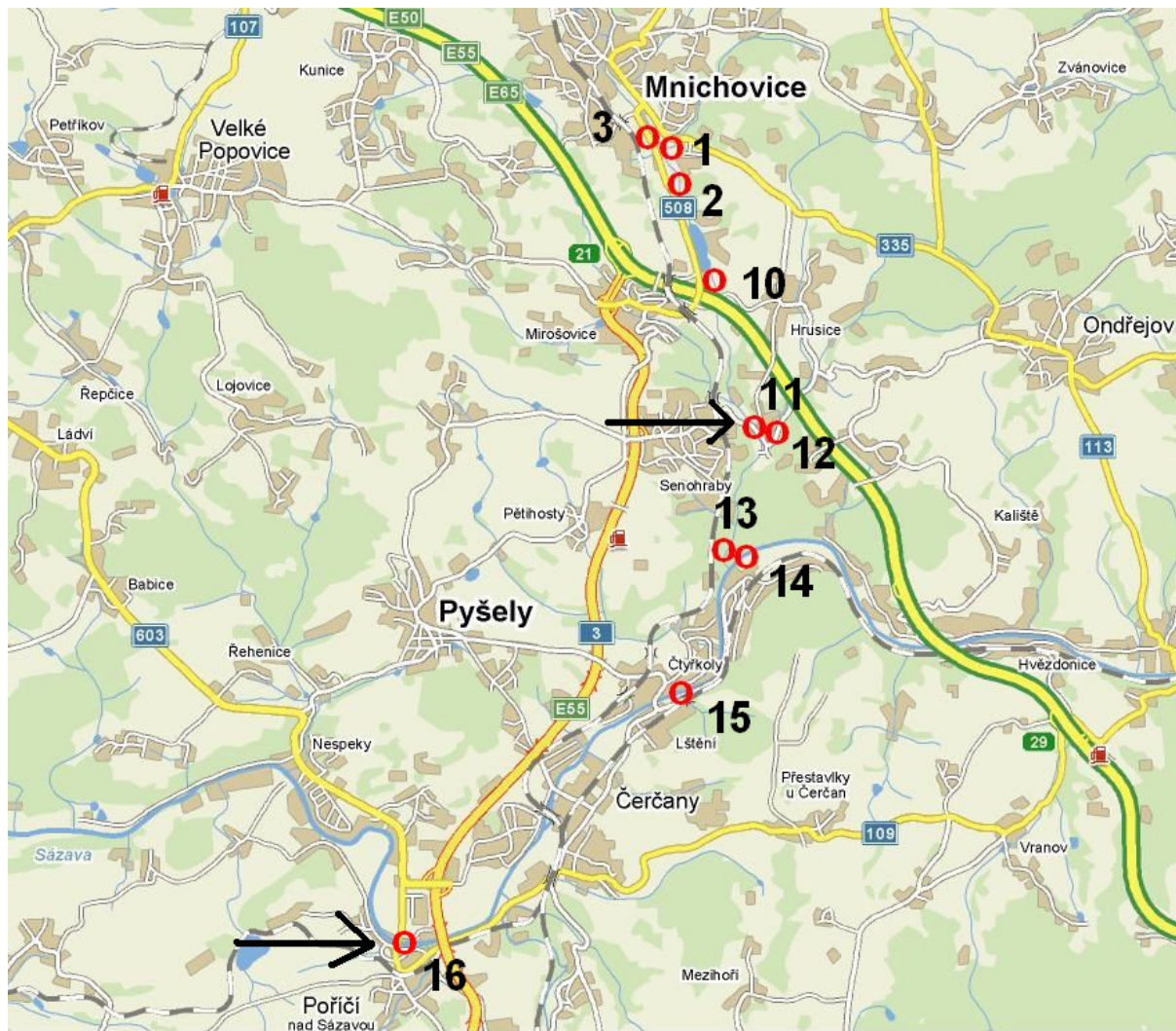
Teoretická výsledná koncentrace Sázava [mg/l] = (Látkový odtok Sázava [g/s] + Látkový odtok ČOV [g/s]) / (průtok Sázava [l/s] + odtok ČOV [l/s]) x 1000

Výsledky ukazují že za definovaných krizových podmínek může maximální povolený objem a koncentrace znečištění v průběhu přestavby ČOV významným způsobem narušit biotop v. tupého v řece Sázavě. Maximální povolený látkový odtok N-NH₄ z ČOV Mnichovice v průběhu přestavby přesahuje více než devítinásobně látkový odtok v řece Sázavě při jejím minimálním průtoku. Výsledné teoretické zvýšení koncentrace N-NH₄ při nefunkčnosti samočisticích procesů Mnichovky tak může přesáhnout hodnoty uváděné jako toxické pro výskyt velkých mlžů, které se pohybují kolem hodnot 0,5 mg/l N-NH₄ (Augsburger et al. 2003).

Z hlediska možného vlivu na populaci v. tupého považujeme za nebezpečnou situaci stav, kdy

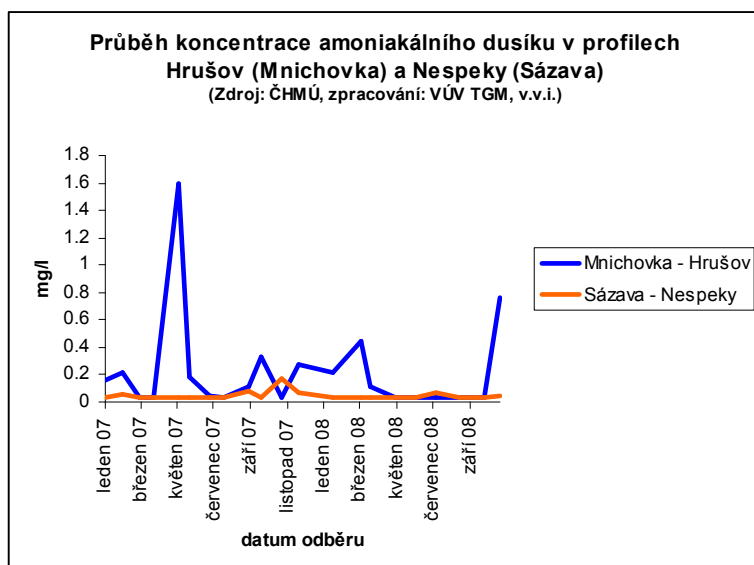
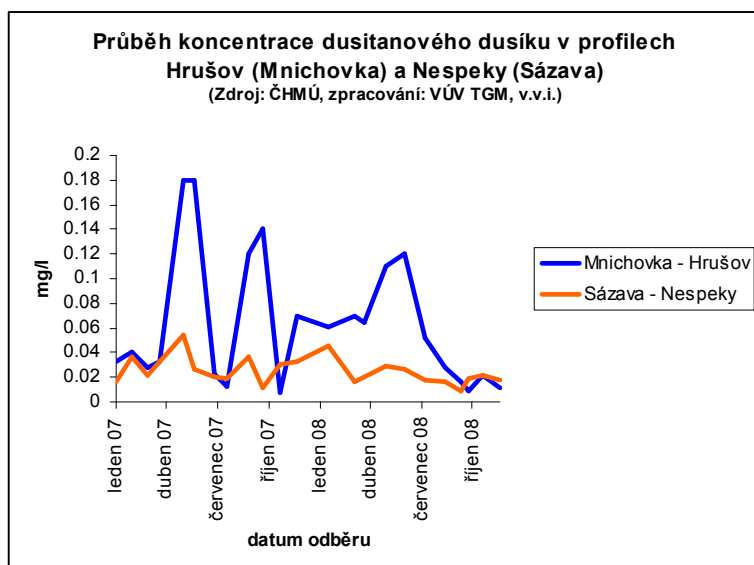
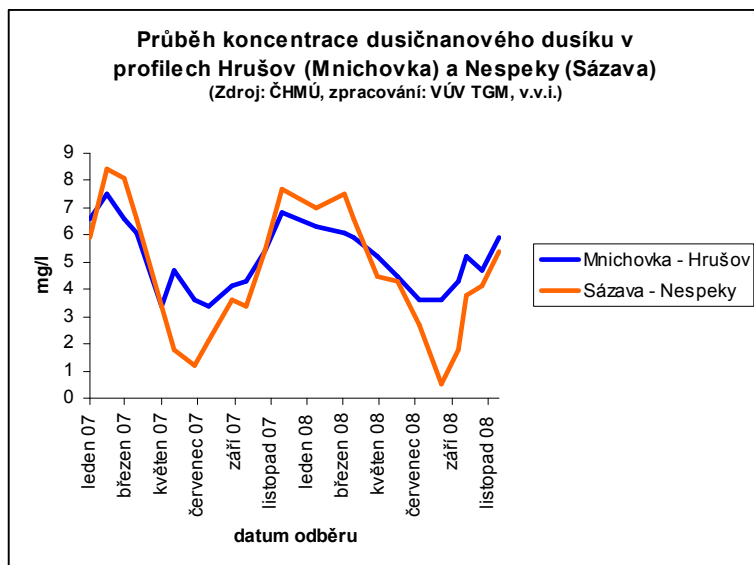
výpočet teoretické koncentrace N-NH_4 na základě látkových toků (Tab. 2) překročí 0.5 mg/l N-NH_4 v Sázavě. Množství a jakost vypouštěných vod by měla být v průběhu přestavby kontinuálně monitorována a pokud dojde přes všechna předběžná opatření k dosažení nebezpečného stavu, měly by být realizovány krizové scénáře (viz. níže).

Obrázek 1 Poloha odběrových profilů (černé šipky označují umístění stálých profilů ČHMÚ)

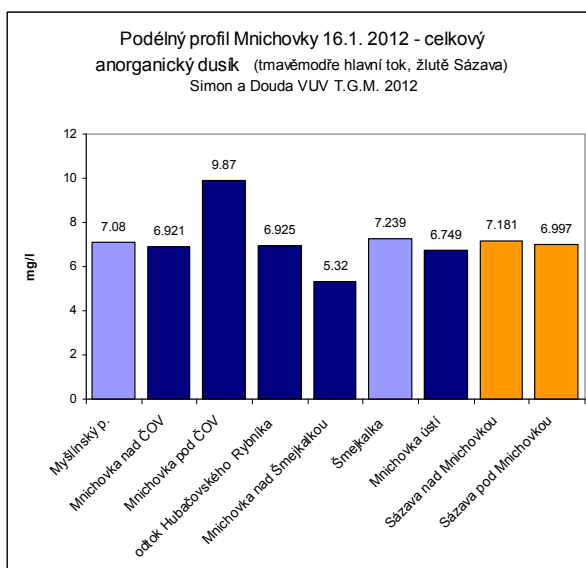
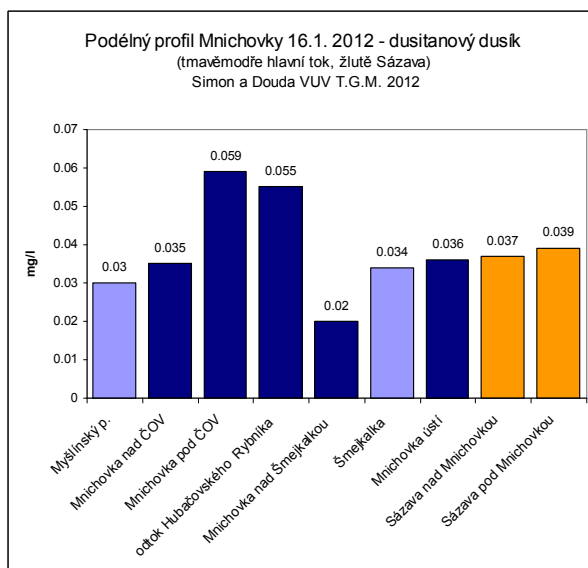
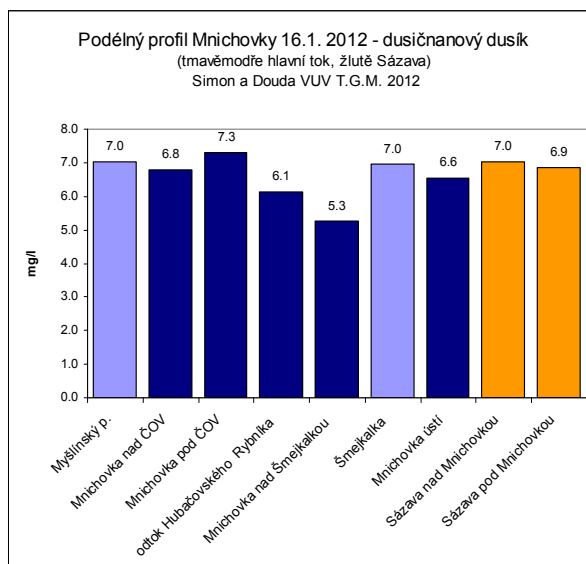
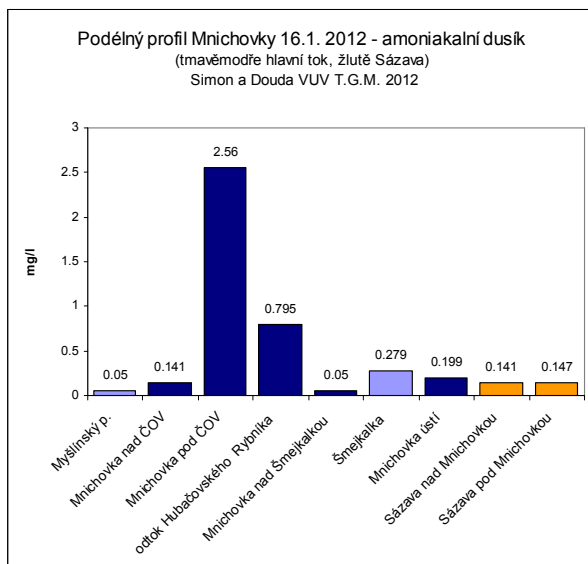

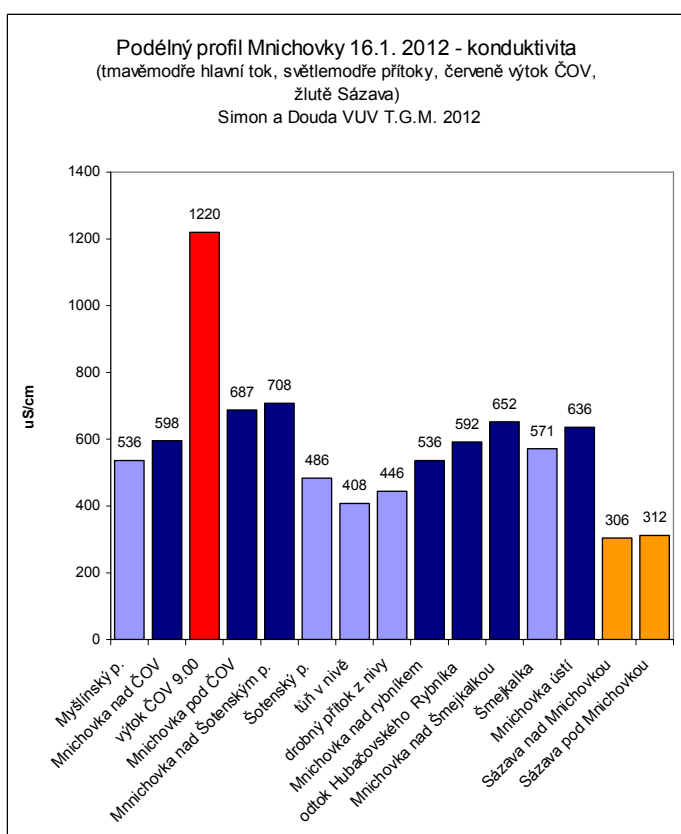
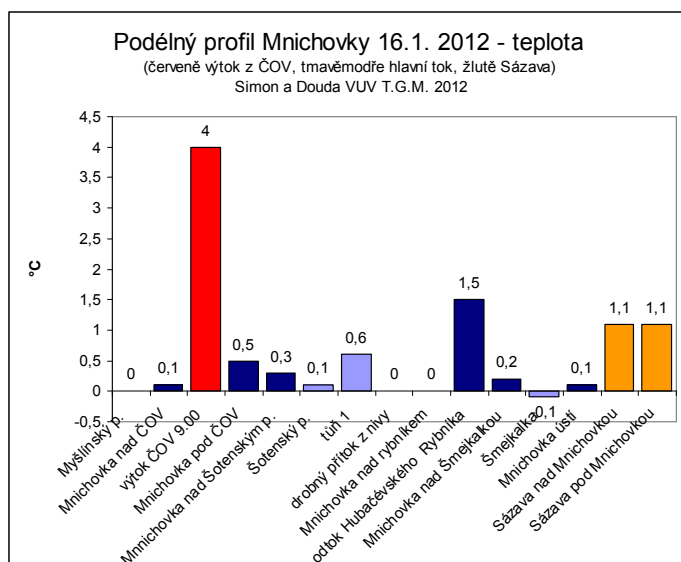

Obrázek 2 a,b,c Vývoj koncentrace anorganických forem dusíku v Mnichovce nad ústím do Sázavy (profil Hrušov) a v Sázavě pod soutokem s Mnichovkou (profil Nespeky) v letech 2007 – 2008 (Zdroj dat: ČHMÚ, zpracování VÚV TGM, v.v.i.)

Obrázek 3 a,b,c,d,e, f Podélný profil Mnichovky z hlediska koncentrace forem anorganického dusíku, teploty a konduktivity dne 16.1.2012

Možné ovlivnění populace velevruba tupého (*Unio crassus*) a hořavky hořké (*Rhodeus amarus*) v dolní Sázavě

EVL Dolní Sázava je jednou z nejhodnotnějších lokalit výskytu velevruba tupého (*Unio crassus*) v České republice (Beran 2000, Beran 2002) a zároveň se zde vyskytuje početná populace hořavky hořké (*Rhodeus amarus*). Početná populace v. tupého v úseku Sázavy pod ústím Mnichovky byla pravidelně zaznamenávána autory tohoto posouzení v letech 2008 – 2011 (lokalita Čerčany, 3.9 km pod ústím Mnichovky). Další údaje o výskytu druhu zde uvádí také Beran (2000).

Z hlediska limitace velevrubu tupého jakostí vody potvrzují výsledky nejnovějších studií, že na lokalitách eutrofního charakteru dochází k limitaci druhu epizodickými poklesy koncentrací rozpuštěného kyslíku ve vodě (Douda 2007). To může být způsobeno zejména zvýšeným zatížením toku biologicky odbouratelnými organickými látkami, při jejichž degradaci dochází k poklesu obsahu rozpuštěného kyslíku ve vodě. Organické znečištění je zároveň doprovázeno zvýšenými hodnotami forem amoniakálního a dusitanového dusíku, které jsou toxické pro velké mlže. Toxicita amoniakálního dusíku může být dále zvýšena při nárůstu teploty a pH, které vedou k většímu podílu formy NH_3 . Dusičnanový dusík uváděný často jako limitující látka pro výskyt druhu nemá zřejmě přímý vliv na jedince, ale je možné jej chápat jako indikátor nevhodných podmínek (Douda 2010). Zvýšený přísun dusičnanů s sebou nese často další negativní jevy.

V případě hodnocení záměru „Intenzifikace ČOV Mnichovice“ spočívá hlavní riziko pro populaci v. tupého v možném zvýšení zatížení toku nutrienty, případně také specifickými polutanty, a to zejména v průběhu výstavby ČOV.

Návrh opatření pro minimalizaci vlivů záměru na předměty ochrany EVL

Pro vyloučení možného významně negativního vlivu na populaci v. tupého v průběhu přestavby ČOV doporučujeme upravit povolené hodnoty vypouštění v průběhu přestavby ČOV (snížit max. bezdeštný objem vypouštěných odpadních vod, uvést max. limitní hodnoty u N-NH_4 a P_{celk} , snížit povolené koncentrace) a stanovit limitní hodnoty za kterých budou realizovány „krizové scénáře“ (viz. níže) řešení nepříznivé situace.

Opatření v průběhu výstavby

Načasování přestavby

- Harmonogram přestavby navrhnout tak, aby se riziková období z hlediska funkčnosti ČOV a možnosti havárie nepřekrývala s obdobím nízkých průtoků, případně vysokých teplot.

Monitoring stavu prostředí

- Rozdílová sonda pro měření el. konduktivity nad a pod výtokem ČOV – on-line přenos dat pro zástupce ČOV a dalších subjektů.
- Zahuštění monitoringu základních parametrů jakosti vypouštěné vody a archivace dat o jakosti vody v průběhu výstavby.

Monitoring populace

- Vyhodnocení stavu populace v. tupého a h. hořké v úseku Sázavy pod ústím Mnichovky před zahájením a po dokončení intenzifikace ČOV. Dále zajistit monitoring populace v případě havárie během přestavby ČOV.

„Krizové scénáře“

Pro řešení krizových situací navrhuje předem vymezit plochy pro krátkodobý řízený rozliv vody s extrémně zvýšenou koncentrací nečištěných odpadních vod nebo suspendovaných látek. Podle lokalizace úniku silně znečištěné vody je možné uvažovat o dvou typech rozlivu (Obr. 4):

- 1) pokud vody budou pocházet přímo ze stavby je možné uvažovat o rozlivu do plochy v nivě Mnichovky přímo navazující na objekt ČOV (plocha A) - rozliv má malou kapacitu
- 2) pokud se tato silně znečištěné vody dostanou již do toku Mnichovky, je možné mobilní nornou stěnou (na předem připraveném objektu) podpořit rozliv do nivy v místech ploch B (naproti chatám) a C (výtopa Hubačovského rybníka) - tyto rozlivy mají velkou kapacitu

V dalších plochách je rozliv z ohledem na morfologii toku a nivy jen obtížně realizovatelný (zhloubené koryto, využití nivy).

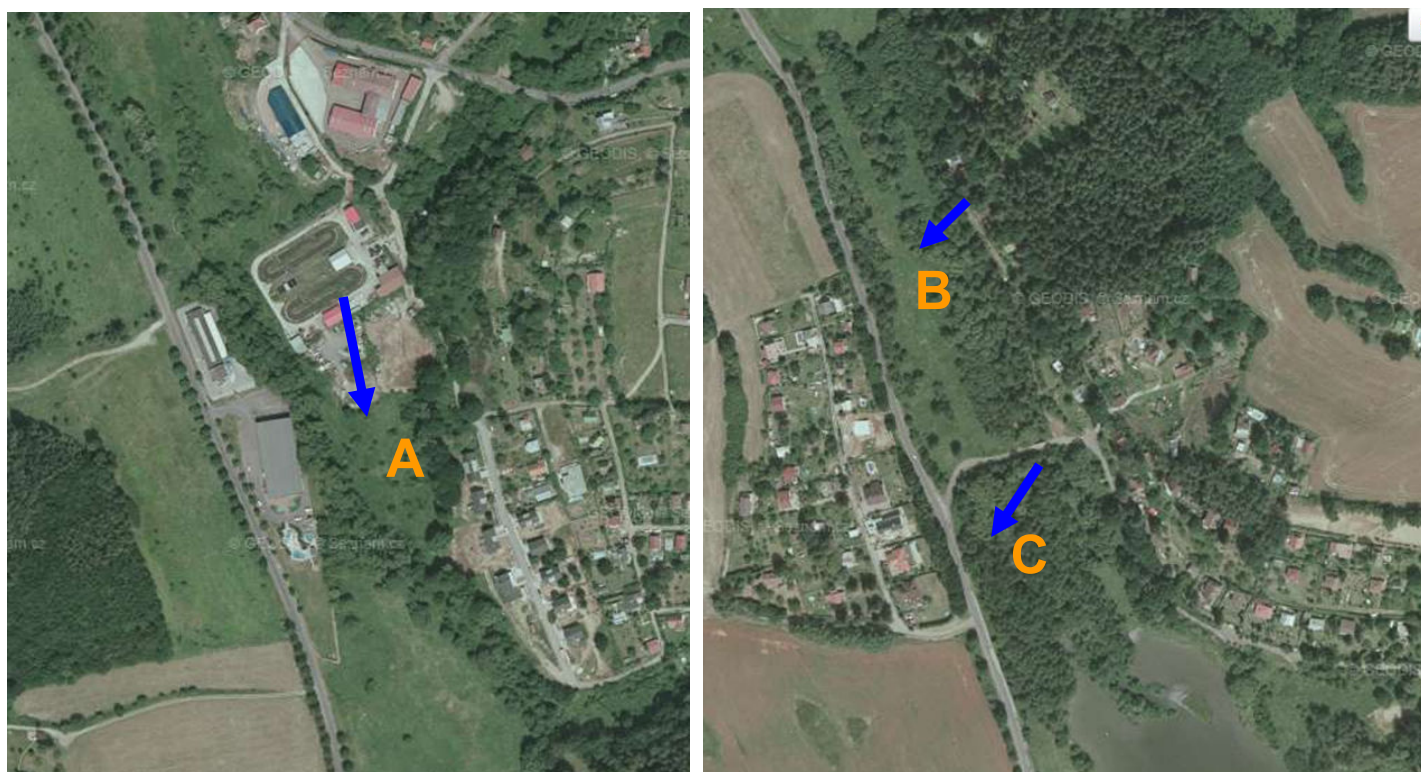
Rozliv do nivy má účinek na snížení koncentrace suspendovaných látek a ve vegetační sezóně má významný vliv i na posílení samočisticích procesů. Iniciování rozlivu do stávající nevyužívané nivy nepovede k poškození těchto pozeků, které jsou periodicky zaplavovány povodněmi i přirozeně a vegetace je na tyto procesy adaptovaná.

Havarijní plán s definicí rozlivných ploch je nutné podrobně zpracovat, zejména s využitím přesného polohopisného zaměření. Místo pro iniciování vybřežení vodního toku bude nutné jednoduše upravit pro snadnou instalaci stávků nebo norné stěny.

Pokud nebudou rozlivy použity, je významné riziko kolapsu ekosystému v Hubačovském rybníce (úhyn ryb, anoxie) a následný přenos znečištění níže po toku. Kolaps rybníka může vliv znečištění nejen zesílit ale zejména prodloužit dobu trvání nepříznivého vlivu.

Další varianta řešení krizové situace je závislá na možnosti spolupráce s vlastníkem/nájemcem Hubačovského rybníka. Prodloužení doby zdržení v rybníce manipulací s hladinou by mělo příznivý vliv na samočisticí procesy za předpokladu nepřekročení jejich kapacity. Také tuto variantu je nutné zpracovat v havarijním plánu.

Obrázek 4 Návrh ploch pro dočasný havarijní rozliv k ochraně toku Mnichvky a Hubačovského rybníka (šipka naznačuje možnost lokalizace vstupu vody do nivy)

Literatura

Augspurger T, Keller AE, Black MC, Cope WG, Dwyer FJ. 2003. Water quality guidance for protection of freshwater mussels (Unionidae) from ammonia exposure. *Environmental Toxicology and Chemistry* 22: 2569–2575.

Beran, L., 2002: Vodní měkkýši ČR - rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření a ochrana, červený seznam, Sborník přírodovědného klubu v Uh.Hradišti, Supplementum 10

Beran L., 2000: Vodní měkkýši Sázavy. (Aquatic molluscs of the River Sázava /Central Bohemia, Czech Republic). – *Bulletin Lampetra IV.*, Vlašim, 4: 68-73.

Douda, K., 2007. The occurrence and growth of *Unio crassus* (Mollusca: Bivalvia: Unionidae) in Lužnice River basin in respect to water quality. *Acta Universitatis Carolinae, Environmentalica* 21, 57-63.

Douda, K. 2010: Effects of nitrate nitrogen pollution on Central European unionid bivalves revealed by distributional data and acute toxicity testing. *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems* 20(2): 189-197.

Dřevíkovský, J. 2011: ODŮVODNĚNÍ KONCEPTU ÚZEMNÍHO PLÁNU MĚSTA MNICHovice VYHODNOCENÍ VLIVŮ NÁVRHU ÚZEMNÍHO PLÁNU NA UDRŽITELNÝ ROZVOJ ÚZEMÍ A VYHODNOCENÍ VLIVŮ KONCEPTU ÚZEMNÍHO PLÁNU MĚSTA MNICHovice NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ.

Přílohy

Příloha1 : Fotodokumentace řeky Sázavy pod ústím Mnichovky (foto K. Douda)

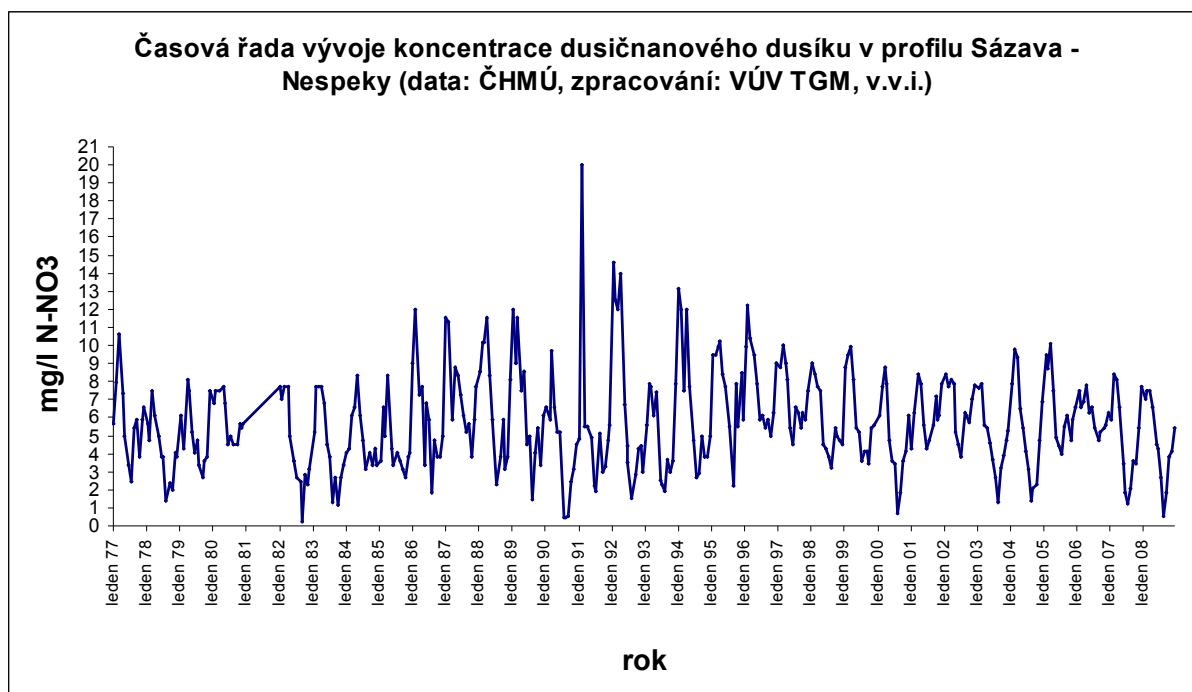
Obrázek 1 foto EVL Dolní Sázava 16.1.2012 – Čtyřkoly

Příloha 2 Časová řada vývoje dusičnanového a amoniakálního dusíku v EVL Dolní Sázava v profilu Nespeky

Obrázek 2 Časová řada vývoje dusičnanového dusíku v EVL Dolní Sázava v profilu Nespeky (cca 6.5 km pod ústím Mnichovky)

Obrázek 3 Časová řada vývoje amoniakálního dusíku v EVL Dolní Sázava v profilu Nespeky (cca 6.5 km pod ústím Mnichovky)

